

Rodno stereotipiziranje u svijetu rada: povezanost s rodnim ulogama, profesionalnim interesima te nekim vrijednosnim orijentacijama studenata

---

Popović, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:792509>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Dora Popović

**RODNO STEREOTIPIZIRANJE U
SVIJETU RADA: POVEZANOST S
RODNIM ULOGAMA,
PROFESIONALNIM INTERESIMA TE
NEKIM VRIJEDNOSNIM
ORIJENTACIJAMA STUDENATA**

Diplomski rad

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

Dora Popović

**RODNO STEREOTIPIZIRANJE U
SVIJETU RADA: POVEZANOST S
RODNIM ULOGAMA,
PROFESIONALNIM INTERESIMA TE
NEKIM VRIJEDNOSNIM
ORIJENTACIJAMA STUDENATA**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Toni Babarović

Zagreb, 2020.

Rodno stereotipiziranje u svijetu rada: povezanost s rodnim ulogama, profesionalnim interesima te nekim vrijednosnim orijentacijama studenata

Sažetak

Nejednaka zastupljenost muškaraca i žena u različitim disciplinama unutar svijeta rada se najčešće pripisuje razlikama u njihovim profesionalnim interesima, a jedan od bitnih faktora održavanja ovih razlika je i rodno stereotipiziranje pojedinih disciplina. Cilj ovog istraživanja je utvrditi razinu i korelate rodnog stereotipiziranja aktivnosti kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu, kao i prediktore dimenzije interesa stvari-ljudi. Uzorak je činilo 319 studenata između 19 i 33 godine koji su rješavali *online* upitnik sastavljen od upitnika radnih vrijednosti, interesa, rodnih uloga i rodnog stereotipiziranja te niza sociodemografskih pitanja. Rezultati su pokazali kako studenti i studentice Sveučilišta u Zagrebu u većoj mjeri stereotipiziraju tradicionalno muške aktivnosti nego tradicionalno ženske aktivnosti te da su studenti generalno skloniji rodnom stereotipiziranju od studentica. Hijerarhijskom regresijskom analizom se utvrdilo kako biološki spol sudionika, rodne uloge i dvije vrijednosne orijentacije zajedno objašnjavaju 29% varijance dimenzije interesa stvari-ljudi. Osobe ženskog spola, koje pridaju veću važnost socijalnim radnim vrijednostima i s izraženijim femininim karakteristikama u većoj mjeri pokazuju interes za ljude. Rezultati moderatorske analize su također pokazali kako rodno stereotipiziranje ima različiti učinak na interese ovisno o spolu sudionika. Dok će maskulino i feminino stereotipiziranje povećati interes za stvari kod studenata, kod studentica će feminino stereotipiziranje povećati interes za ljude. Ovim su se istraživanjem potvrdili nalazi prijašnjih istraživanja o ulozi pojedinih socijalnih čimbenika u formiranju profesionalnih interesa te se raspravljalo o mogućim smjernicama za privlačenje mladih osoba u trenutno rodno disproportionalne discipline rada.

Ključne riječi: rodno stereotipiziranje, rodne uloge, radne vrijednosti, profesionalni interesi

Gender stereotyping in the world of work: correlation with students' gender roles, career interests and some value orientations

Abstract

Unequal representation of men and women in different disciplines within the world of work is most often attributed to differences in their vocational interests, and one important factor in maintaining these differences is gender stereotyping of various disciplines. The aim of this research is to determine the level and correlates of gender stereotyping of different activities among students of the University of Zagreb, as well as the predictors of things-people interest dimension. The sample consisted of 319 students aged from 19 to 33 years who participated in an *online* questionnaire composed of The Values Scale, Personal Globe Inventory – mini, Bem Sex Role Inventory, adapted version of Inventory of Children's Activities, which measured gender stereotyping, and a series of sociodemographic questions. The results showed that students from University of Zagreb have higher tendency of stereotyping traditionally masculine activities, and that male students are generally more prone to stereotyping than female students. Hierarchical regression analysis found that the biological sex of the participants, gender roles and two value orientations together explain 29% of the variance of things-people interest dimension. Specifically, female students, with higher social value orientation and more feminine characteristics show a greater interest in activities that involve other people. Furthermore, results of the moderation analysis also showed that gender stereotyping has different effects on interests of male and female students. While masculine and feminine stereotyping will increase interest for things among male students, feminine stereotyping will increase interest in activities that involve other people among female students. This research confirmed findings of previous studies on roles of certain social factors in the interest formation. Possible guidelines for attracting young people to the currently gender-disproportionate disciplines of work are discussed.

Keywords: gender stereotyping, gender roles, work values, vocational interests

Sadržaj

1. Uvod	2
1.1. Rodna ravnopravnost u svijetu rada	2
1.2. Rodno stereotipiziranje pojedinih disciplina	3
1.3. Radne vrijednosti.....	5
1.4. Rodne uloge.....	7
2. Ciljevi i problemi.....	10
3. Metoda	11
3.1. Sudionici	11
3.2. Instrumenti.....	11
3.2.1. <i>Upitnik interesa – mini (Personal Globe Inventory; Tracey, 2002)</i>	11
3.2.2. <i>Upitnik radnih vrijednosti (The Values scale; Super i Šverko, 1995)</i>	12
3.2.3. <i>Upitnik rodnog stereotipiziranja (adaptacija Upitnika dječjih aktivnosti; Inventory of Children's Activities; Tracey i Ward, 1998)</i>	13
3.2.4. <i>Upitnik rodnih uloga (Bem Sex Role Inventory; Bem, 1981)</i>	13
3.3. Postupak.....	14
4. Rezultati.....	15
5. Rasprava	21
5.1. Metodološki nedostaci i implikacije istraživanja.....	25
6. Zaključak.....	28
7. Literatura.....	29

1. Uvod

1.1. Rodna ravnopravnost u svijetu rada

Neravnomjerna zastupljenost muškaraca i žena unutar različitih disciplina i dalje predstavlja problem u svijetu rada. Prema dostupnim podacima Državnog zavodu za statistiku (2019), većina disciplina u Hrvatskoj u ovom trenutku ima neravnomjerne omjere zaposlenika i zaposlenica, što je najuočljivije u sektoru građevinarstva (88,4% muškaraca) te rudarstva (86,9% muškaraca). Nakon ovih disciplina u kojima pretežito dominiraju muškarci slijede i discipline u kojima predvode žene, poput obrazovanja (78,4% žena) i djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (78,4% žena). Slična se situacija uočava i na mnogim fakultetima, s najvećim rodnim razlikama novoupisanih studenata unutar biomedicine i zdravstva (74,7% žena) i tehničkih znanosti (72,9% muškaraca). Takvo stanje na tržištu rada otežava prilagodbu osoba koje su u manjini na obrazovnu i radnu okolinu unutar rodno disproporcionalnih disciplina, dok same discipline ne iskorištavaju dokazane koristi rodne raznolikosti njenih zaposlenika (Hill, Corbett i St Rose, 2010). Uz navedene nedostatke, neka istraživanja prikazanu segregaciju na tržištu rada smatraju zaslužnom za održavanje razlika u prosječnim plaćama muškaraca i žena (Hegewisch i sur., 2010), koje su i danas prisutne u Hrvatskoj (DZS, 2019). Imajući u vidu navedene posljedice koje proizlaze iz neravnomjerne zastupljenosti muškaraca i žena unutar različitih disciplina uzduž obrazovne i profesionalne putanje, važno je istražiti razloge iza specifičnosti odluka koje muškarci i žene donose na svakoj stepenici obrazovanja. S obzirom da većina istraživanja ne nalaze jednoznačne rezultate o postojanju urođenih razlika u matematičkim sposobnostima dječaka i djevojčica (Else-Quest, Hyde i Linn, 2010; Spelke, 2005), koje se smatraju najbitnijima za uspjeh u pretežito „muškim“ disciplinama poput fizike ili elektrotehnike, uzroke nejednake proporcije muškaraca i žena unutar različitih disciplina potrebno je tražiti u razlikama u njihovim preferencijama tijekom djetinjstva i kasnijeg obrazovanja (Ceci, Williams i Barnett, 2009). Interesi adolescenata kroz srednjoškolsko obrazovanje su jedni od najsnažnijih prediktora njihovih kasnijih izbora visokoškolskih programa i fakulteta (Sinclair, Nilsson i Cederskär, 2019), a to potvrđuje i nalaz da dječaci i djevojčice sa sličnim sposobnostima kroz osnovnoškolsko obrazovanje kasnije biraju smjerove tradicionalno sukladne njihovom rodu (Benbow, Lubinski, Shea i Eftekhari-Sanjani, 2000). Razloge priklanja disciplina koje odgovaraju pretežito muškom ili ženskom rodu možemo tražiti u poimanju kulture takvih disciplina koje mogu nagovještavati muškarcima ili ženama veći osjećaj pripadnosti (Master, Cheryan i Meltzoff, 2016), veću

moгуćnost uspjeha i napredovanja (Smith, Lewis, Hawthorne i Hodges, 2013), ili pak veću vjerojatnost postizanja ciljeva u skladu s njihovim individualnim ili socijalnim vrijednostima (Diekman, Brown, Johnston i Clark, 2010). Takve atribucije često nastaju kao posljedica društvene percepcije pojedine discipline kao prikladnije za muški ili ženski rod (Cheryan, Ziegler, Montoya i Jiang, 2017).

1.2. Rodno stereotipiziranje pojedinih disciplina

Svaku obrazovnu ili radnu okolinu karakterizira određena organizacijska kultura koja signalizira pojedinim skupinama ljudi bolje ili lošije uklapanje u takvu okolinu, ovisno o tome koliko su ponašanja i vrijednosti određene skupine ljudi u skladu s normama te kulture (Stephens, Fryberg, Markus, Johnson i Covarrubias, 2012). Prema teoriji ograničavanja i kompromisa (Gottfredson, 1981), prilikom odabira budućeg zanimanja kao glavni se proces izdvaja implementacija vlastitog pojma o sebi unutar tog zanimanja. S obzirom da pojam o sebi tvori mnoštvo različitih aspekata, kao što su spol, ličnost, izgled, interesi i brojni drugi aspekti, osobe će svoje buduće zanimanje najčešće prvotno birati prema vlastitom spolu (Gottfredson, 1981). Kako bi se postigla točnija kompatibilnost vlastite slike o sebi i budućeg zanimanja, potrebno je stvoriti i sliku o različitim disciplinama rada, služeći se različitim dimenzijama, od kojih je jedna i dimenzija maskuliniteta-femininiteta (Gottfredson, 1981). Različita maskulina ili feminina obilježja koja se pridaju pojedinoj disciplini na taj način neravnomjerno privlače muškarce ili žene, održavajući i produbljujući postojeći nesrazmjer muškaraca i žena unutar tih disciplina. Usvojena slika pojedine discipline ne mora nužno biti točna da bi na temelju nje osobe donosile profesionalne odluke, zbog čega je važna komponenta maskuliniteta i femininiteta kultura upravo rodno stereotipiziranje disciplina uz koje se takve kulture vežu (Cheryan i sur., 2017).

Većina suvremenih istraživanja rodnog stereotipiziranja se usredotočila na discipline STEM-a za koje se i dalje smatra kako njima dominiraju muškarci. Međutim, u novije se vrijeme fokus sve više premješta na proučavanje razlika između različitih disciplina unutar STEM-a, budući da pojedine discipline, poput biologije i kemije u ovom trenutku broje podjednak broj ili čak i više žena od muškaraca, i to već od samog ulaska u određeno područje (Jokić i Ristić Dedić, 2014). Usporedbom različitih disciplina STEM-a otkrivene su razlike u stereotipiziranju ljudi unutar disciplina, stereotipiziranju njihovih radnih zadataka te stereotipiziranju drugih različitih ishoda zaposlenja, kao što je prihodni potencijal, konflikt

radne i obiteljske uloge ili percepcija korisnosti pojedine discipline (Cheryan i sur., 2017). Na primjer, iako je usporedba implicitnih stavova iz različitih država pokazala kako 70% sudionika u većoj mjeri asocira znanost s muškim nego sa ženskim rodom (Nosek i sur., 2009), eksplicitni stavovi znanstvenika i znanstvenica različitih disciplina STEM-a dokazuju veće eksplicitno stereotipiziranje računarstva i fizike kao muških disciplina nego zdravstva i biologije, prateći stvarne omjere muškaraca i žena unutar navedenih disciplina (Smyth i Nosek, 2015). Ovakvi rezultati u skladu su s teorijom socijalnih uloga, koja pretpostavlja kako se rodni stereotipi javljaju upravo kao odraz stvarne distribucije muškaraca i žena unutar različitih društvenih uloga kroz povijest (Eagly i Steffen, 1984). Rodno stereotipiziranje pojedinih disciplina kao više muških ili ženskih zauzvrat održava postojeću segregaciju na tržištu rada; studentice s izraženijim rodnim stereotipima prema prirodnim znanostima kao muškim disciplinama se u manjoj mjeri identificiraju s tim područjem te manje planiraju razvijati karijeru u tom smjeru, dok isti rodni stereotipi kod muških studenata imaju upravo suprotne efekte (Cundiff, Vescio, Loken i Lo, 2013). Slične rezultate je pokazalo i istraživanje rodnog stereotipiziranja matematike, gdje su studentice s višim razinama identifikacije s vlastitim rodom te izraženijim rodnim stereotipima prema matematici kao muškoj disciplini izvještavale o manjem interesu za to područje (Kiefer & Sekaquaptewa, 2007).

Stereotipi o osobinama i interesima osoba u pretežito muškim disciplinama, poput računarstva, na sličan način odvrću žene od slijeđenja karijere u tim disciplinama. Eksperiment u kojem su studentice različitih fakulteta sudjelovale u interakciji s osobom koja utjelovljuje stereotipne vanjske karakteristike i interese studenata računarstva pokazivale su manji interes za računarstvo, i to neovisno o tome je li osoba s kojim su razgovarale bila muškog ili ženskog roda (Cheryan, Drury i Vichayapai, 2013). Takav nalaz upućuje na mogućnost da omjer muškaraca i žena u pojedinoj disciplini ne stvara sam po sebi osjećaj manje pripadnosti toj disciplini, koliko tome pridonose vanjske karakteristike i interesi koji se više vežu uz određeni rod, kao što je u ovom slučaju izgled i stil glumaca u eksperimentu. U sličnom je nizu eksperimenata dokazan i utjecaj stereotipnog fizičkog okruženja na smanjen interes za računarstvo kod studentica različitih fakulteta, čime se dokazuje da stereotipni predmeti, poput plakata filmova ili knjiga koje se vežu uz određenu grupu ljudi, mogu signalizirati manji osjećaj pripadnosti za druge grupe (Cheryan, Plaut, Davies i Steele, 2009). Osjećaj pripadnosti se i u drugim istraživanjima pojavljuje kao snažan prediktor interesa za pojedinu disciplinu (Cheryan i Plaut, 2010; Good, Rattan i Dweck, 2012), što rodno stereotipiziranje stavlja u samu srž problematike rodne neravnopravnosti u svijetu rada.

Iako se većina istraživanja rodnog stereotipiziranja disciplina usmjerila na pretežito muške discipline za čiju se maskulinu kulturu pretpostavlja da odbija većinu žena, pojedina istraživanja pokazuju slične negativne učinke rodnog stereotipiziranja pretežito ženskih disciplina na muškarce. Pokazalo se da muškarci pokazuju više interesa za dominantno ženska zanimanja ukoliko su ona opisana stereotipno muškim zadacima i potrebnim vještinama, no samo u situacijama kada naziv zanimanja nije naveden (Forsman i Barth, 2017). Važno je nastaviti s istraživanjem korelata i učinaka rodnog stereotipiziranja na razvoj interesa kod dječaka i muškaraca, koji mogu profitirati od razvijanja karijere u dominantno ženskim disciplinama ukoliko su njihove vrijednosti i ambicije u skladu s onima koje su potrebne za uspjeh u tom području.

1.3. Radne vrijednosti

Uz percepciju disciplina kao onih kojima dominiraju muškarci ili žene, te pripisivanja stereotipno muških ili ženskih interesa osobama unutar tih disciplina, rodno stereotipiziranje pojedinih disciplina se može ogledati i u mentalnim reprezentacijama samih radnih zadataka te ciljeva i vrijednosti koje se radom u nekom području mogu postići. Prema teoriji kongruentnosti ciljeva (Diekman, Clark, Johnston, Brown i Steinberg, 2011) osobe će birati one discipline rada u kojima je veća mogućnost dostizanja ciljeva kojima u radnom kontekstu teže. Očekivanje ishoda slijeđenja karijere u određenoj disciplini rada je također središnji pojam socijalno kognitivne teorije karijere, gdje su željeni ishodi koje osoba želi postići u svom poslu određeni upravo njenim radnim vrijednostima (Lent, Brown i Hackett, 1994). Aktivnosti za koje osoba smatra da će je dovesti do zadovoljenja njenih vrijednosti percipirati će se kao zanimljivije, što je podloga za formiranje interesa (Lent i sur., 1994). Kako osobe prije ulaska u određenu disciplinu u većini slučajeva nemaju puno znanja o mogućnostima koje ta disciplina nudi u pogledu zadovoljenja različitih ciljeva, osobe stvaraju sliku o pojedinoj disciplini i onome što ona može ponuditi (Diekman, Steinberg, Brown, Belanger i Clark, 2017). Pri stvaranju slike o disciplini i vrijednostima koje se kroz rad u njoj mogu ispuniti, osobe se najčešće oslanjaju na učenje opažanjem, kroz promatranje drugih bliskih ljudi u toj disciplini ili kroz reprezentaciju discipline u medijima (Diekman i sur., 2017). Na taj način i prije ulaska u određenu disciplinu osobe imaju vlastita očekivanja o sukladnosti discipline s njezinim radnim vrijednostima, što posljedično dovodi do većeg ili manjeg interesa za tu disciplinu (Diekman i sur., 2017).

S obzirom na to da dosadašnja istraživanja potvrđuju postojanje razlika u općim vrijednostima muškaraca i žena, gdje žene u većoj mjeri vrednuju dobrohotnost i univerzalizam (Schwartz i Rubel, 2005), očekivano je da postoje razlike i u njihovim radnim vrijednostima. U kontekstu svijeta rada, rodne uloge mogu pogurati muškarce ili žene prema određenim disciplinama čiji su radni zadaci i ciljevi u skladu s njihovom slikom o sebi kao pripadnikom muškog ili ženskog roda, no isto tako neke druge discipline mogu odbiti muškarce ili žene od slijeđenja karijere u toj disciplini ukoliko njihovi radni zadaci i ciljevi nisu u skladu s vrijednostima njihove rodne uloge (Eagly i Wood, 2016). Velika meta-analiza razlika u preferencijama radnih vrijednosti muškaraca i žena je pokazala kako se većina razlika u radnim vrijednostima svodi na razlike u stereotipno muškim, odnosno ženskim, osobnim vrijednostima (Konrad, Ritchie, Lieb i Corrigan, 2000). Najveća je razlika između radnih vrijednosti muškaraca i žena nađena u važnosti rada s drugim ljudima i pomaganju drugima, što su danas karakteristike socijalnog spektra vrijednosti. Socijalne radne vrijednosti odnose se na vrijednosti koje uključuju druge ljude, kao što su povezivanje s drugima ili briga za druge, dok su na drugoj strani dimenzije individualne vrijednosti, poput statusa, moći ili postignuća (Diekman i sur., 2010). Budući da žene u većoj mjeri pokazuju socijalne radne vrijednosti, češće će birati discipline za koje se stereotipno smatra usklađenim s takvim vrijednostima, poput sektora obrazovanja ili zdravstva (Diekman i sur., 2010). S druge strane, suprotno očekivanjima, sve je manje rodni razlika u važnosti individualnih vrijednosti (Diekman i sur., 2011; Diekman i sur., 2010). Čini se kako su individualne vrijednosti podjednako važne i muškarcima i ženama, što može objasniti podjednaku zastupljenost muškaraca i žena u disciplinama za koje se smatra da pogoduju individualnoj vrijednosnoj orijentaciji, poput prava ili arhitekture (Diekman i sur., 2010). Nalazi istraživanja dodatno naglašavaju važnost socijalne vrijednosne orijentacije kao medijatora manjka interesa za discipline za koje se smatra da onemogućavaju postizanje socijalnih ciljeva, poput STEM-a, s obzirom da žene u većoj mjeri iskazuju socijalne vrijednosti, koje su nadalje povezane sa smanjenim interesom prema STEM-u (Diekman i sur., 2010). Iako u stvarnosti osobe unutar STEM disciplina često surađuju na znanstvenim projektima, razvijaju tehnologije za poboljšanje ljudskih života i općenito ostvaruju različite ciljeve socijalne vrijednosne orijentacije, u javnosti se percepcija njihovih radnih zadataka i ciljeva koje njima postižu uvelike razlikuje od stvarnog stanja (Boucher, Fuesting, Diekman i Murphy, 2017).

Pretpostavka o bitnoj ulozi socijalne vrijednosne orijentacije na interes za STEM discipline, kao stereotipno individualističko područje rada, je i eksperimentalno dokazana

(Diekman i sur., 2011). Veća razina aktivacije socijalnih vrijednosti kod studenata je dovela do smanjenja interesa za spomenute discipline, dok se interes studenata za ostale discipline nije promijenio (Diekman i sur., 2011). U drugom je eksperimentu manipulirana percepcija STEM-a kroz različite opise radnih zadataka, te se pokazalo kako uokvirivanje STEM-a kao područja kroz koje osoba može postići ciljeve u skladu sa socijalnim vrijednostima (npr. mentoriranje učenika, suradnja s kolegama na projektu) potiče veći interes za STEM kod žena, dok nema utjecaja na interese muškaraca (Diekman i sur., 2011). Dodatno se pokazalo da ovakva intervencija može imati i pozitivne utjecaje na interese muškaraca za STEM, ukoliko oni sami teže socijalnim vrijednostima u karijeri (Diekman i sur., 2011). Zajedno, ovi nalazi upućuju na važnost edukacije javnosti te informiranja djece i adolescenata o različitim mogućnostima koje karijera unutar pojedinih disciplina može ponuditi, pogotovo onih za koje se stereotipno smatra da odbijaju osobe izraženih socijalnih radnih vrijednosti.

Iako se većina istraživanja radnih vrijednosti usmjerila na njihovu ulogu u formiranju interesa, još su bitniji nalazi koji potvrđuju povezanost radnih vrijednosti sa samim izborom buduće karijere. Longitudinalno istraživanje pokazalo je kako su muškarci i žene koji su tijekom srednje škole iskazivali veću izraženost vrijednosti rada s ljudima u odnosu na rad sa stvarima kasnije birali karijere koje su u skladu s takvim radnim vrijednostima (Eccles i Wang, 2016). Drugo istraživanje koje je pratilo adolescente tijekom donošenja prvih karijernih odluka potvrđuje kako se dio rodni razlika u odabiru karijere može pripisati upravo razlikama u karijernim ciljevima djevojčica i dječaka, te da adolescenti s izraženijom socijalnom vrijednosnom orijentacijom češće biraju dominantno ženske srednjoškolske programe, poput društvenih ili umjetničkih programa (Tellhed, Bäckström, i Björklund, 2018).

Dosadašnji se prikaz istraživanja povezanosti radnih vrijednosti i interesa adolescenata i studenata najviše bavio spolnim razlikama u spomenutim vrijednostima izvan Hrvatske. U tom smislu je korisno razmotriti važnost pojedinih radnih vrijednosti u životima studenata i studentice na ovim prostorima te otkriti postoji li razlika u njihovoj važnosti ovisno o rodni ulogama osobe. Potencijalne razlike u važnosti pojedinih radnih vrijednosti bi na taj način mogle objasniti postojeću rodnu disproporcionalnost u određenim profesionalnim disciplinama.

1.4. Rodne uloge

Dosadašnji je osvrt na radne vrijednosti i njihovu važnost prilikom formiranja profesionalnih interesa temeljen na pretežito spolnim razlikama u vrijednosnim orijentacijama

i profesionalnim interesima. Međutim, u ovom će se odlomku ponuditi alternativno gledište na ovu važnu temu tržišta rada, a koje naglasak stavlja na rodne uloge ljudi koje nisu isključivo vezane za njihov biološki spol.

U procesu socijalizacije osobe postepeno grade vlastiti spolni identitet kojim se označava osobni doživljaj slaganja osobe s njenim biološkim spolom i ulogama koje se uz njen spol vežu (Petz, 2005). Takve su rodne uloge najčešće društveno pripisana pravila ponašanja, doživljavanja i djelovanja koja se očekuju od osobe s obzirom na njenu spolnu pripadnost (Petz, 2005). Postupanje prema pravilima vlastite rodne uloge često za pojedince ima različite pozitivne učinke. Isto tako, ukoliko postoje neke druge osobne uloge zbog kojih slijeđenje rodno prikladnih ponašanja nije moguće, može doći do konflikta uloge (Petz, 2005)

Društvene se norme koje određuju takva pravila za mušku i žensku rodnu ulogu primjenjuju na širok spektar ljudskog funkcioniranja i interesa, pa tako ne zaobilaze ni svijet rada. Razlike u spolnim preferencijama različitih aktivnosti i disciplina rada počinju se uočavati već kod mlađe djece, koja u dobi od 6 do 8 godina postaju svjesna spolnih razlika u podjeli posla i odabiru zanimanja prema spolu osobe (Gottfredson, 1981), što je potvrđeno i longitudinalnom studijom (Helwig, 2004).

U dosadašnjem su tekstu obrađena različita istraživanja koja dokazuju postojanje rodno stereotipiziranja različitih disciplina rada, te su dana objašnjenja na koji način takvo rodno stereotipiziranje može doprinijeti razlikama u radnim interesima muškaraca i žena. Ipak, postavlja se pitanje hoće li takve discipline češće privlačiti muškarce ili žene temeljem njihovog biološkog spola ili su mehanizmi kojima se stvara kasnija rodna neravnopravnost na tržištu rada kompleksniji od toga te ovise i o različitim ulogama s kojima se osoba rodno identificira.

Malobrojna su istraživanja koja uz mjere spolne identifikacije uključuju i mjere zastupljenosti maskulinih i femininih rodni uloga prilikom objašnjavanja profesionalnih interesa i odluka. U jednom se takvom istraživanju pokazalo da rodne uloge same po sebi ne pridonose dodatno objašnjenju odabira studija, povrh spolnog identiteta sudionika, no da je pri odabiru studija iz STEM područja važna interakcija spola osobe i rodni uloga kojima se priklanja (Simon, Wagner i Killion, 2017). Dok će feminine karakteristike smanjiti vjerojatnost ulaska žena u STEM područja rada, pokazalo se kako će te iste karakteristike kod muškaraca imati suprotne efekte (Simon, Wagner i Killion, 2017). Muškarci koji u većoj mjeri iskazuju maskuline karakteristike češće će birati područja izvan STEM-a, poput prava, političkih znanosti ili ekonomije (Simon, Wagner i Killion, 2017). U drugom se istraživanju također

pokazalo kako veće konformiranje studentica femininim rodnim ulogama smanjuje vjerojatnost njihovog odabira studija iz područja STEM-a, medicine ili umjetničkih i humanističkih znanosti, a povećava vjerojatnost odabira studija iz područja društvenih znanosti, obrazovanja ili socijalnog rada (Beutel, Burge i Borden, 2018). S druge strane, muškarci koji studiraju na fakultetima STEM-a se više priklanjaju određenim maskulinim normama ponašanja, poput emocionalne kontrole ili usredotočenosti na rad, od onih muškaraca koji studiraju na fakultetima kojima tradicionalno dominiraju žene, poput umjetnosti ili humanističkih znanosti (Beutel, Burge i Borde, 2019).

Neki nalazi upućuju na veću važnost rodnih uloga kod djevojčica i dječaka prilikom biranja strukovnih školskih programa (poput elektrotehničara ili zdravstvenih djelatnika) nego prilikom biranja nekih drugih školskih programa koji vode do kasnijeg upisa na fakultete (poput STEM-a ili humanističkih znanosti). Konkretnije, uočeno je kako manje priklanjanje maskulinoj rodnoj ulozi kod djevojčica predviđa veću vjerojatnost njihovog odabira tradicionalno ženskog strukovnog školskog programa, dok obrnuto vrijedi kod dječaka, čije je manje priklanjanje femininoj rodnoj ulozi povezano s većom vjerojatnosti upisa nekog od tradicionalno muških strukovnih programa (Sinclair i sur., 2019).

Na tragu prikazanih istraživanja je i istraživanje Lane, Goh i Driver-Linn (2011) čiji nalazi prikazuju da implicitno rodno stereotipiziranje STEM-a kao tipično muških disciplina uistinu smanjuje vjerojatnost sudjelovanja studentica u STEM aktivnostima, no samo za one studentice koje se snažno implicitno identificiraju kao pripadnice ženskog roda. Ovakav nalaz upućuje na mogućnost da pripadnost određenoj rodnoj kategoriji ne dovodi sama po sebi do smanjene želje za angažmanom u pojedinim aktivnostima stereotipno smatranima kao prikladnijima za pojedini spol, već da tome uvelike pridonosi stupanj u kojem se pojedina osoba promatra kroz vlastiti spolni identitet te koliko joj je on osobno važan.

Iz dosadašnjeg je prikaza istraživanja na ovu temu vidljivo kako se važnost rodnog identiteta i rodnih uloga tek počela istraživati u kontekstu odabira budućih zanimanja te je potrebno dodatno istražiti ulogu ovih fenomena u tom području. Također, budući da sama definicija rodnih uloga naglasak stavlja na normativna ponašanja koja društvo pripisuje muškarcima i ženama, zbog čega se očekuju kulturalne varijacije u definiranju samih uloga, važno je istražiti njihovu povezanost s profesionalnim interesima i radnim vrijednostima i u hrvatskom kontekstu.

2. Ciljevi i problemi

Cilj ovog istraživanja je ispitati razinu rodnog stereotipiziranja u svijetu rada kod studentica i studenata Sveučilišta u Zagrebu, te ulogu spola, rodnih uloga, vrijednosnih orijentacija i rodnog stereotipiziranja u formiranju interesa kod studentica i studenata.

Sukladno tome, postavljeni su sljedeći istraživački problemi i hipoteze:

Problem 1. Ispitati razinu rodnog stereotipiziranja u svijetu rada kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu.

Hipoteza 1. Studenti i studentice Sveučilišta u Zagrebu pokazuju umjereno rodno stereotipiziranje u svijetu rada.

Problem 2. Ispitati postoji li povezanost rodnih uloga, vrijednosnih orijentacija i interesa

Hipoteza 2a. Postoji statistički značajna pozitivna korelacija između femininosti, socijalne vrijednosne orijentacije i dimenzije interesa stvari-ljudi kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu.

Hipoteza 2b. Postoji statistički značajna negativna korelacija između maskuliniteta i dimenzije interesa stvari-ljudi kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu.

Hipoteza 2c. Ne postoji statistički značajna korelacija između rodnih uloga i individualističke vrijednosne orijentacije kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu.

Problem 3. Ispitati mogućnost objašnjenja dimenzije interesa stvari-ljudi na temelju spola, rodnih uloga i vrijednosnih orijentacija studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu.

Hipoteza 3. Spol, rodne uloge i vrijednosne orijentacije su značajni prediktori dimenzije interesa stvari-ljudi kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu.

Problem 4. Ispitati postoji li interakcijski efekt spola sudionika i rodnog stereotipiziranja na dimenziju interesa stvari-ljudi.

Hipoteza 4a. Postoji statistički značajan moderatorski efekt spola na povezanost između femininog stereotipiziranja i dimenzije interesa stvari-ljudi, na način da veća sklonost femininom stereotipiziranju povećava interes za ljude kod studentica, dok smanjuje interes za ljude kod studenata.

Hipoteza 4b. Postoji statistički značajan moderatorski efekt spola na povezanost između maskulinog stereotipiziranja i dimenzije interesa stvari-ljudi, na način da veća sklonost maskulinom stereotipiziranju povećava interes za stvari kod studenata, dok smanjuje interes za stvari kod studentica.

3. Metoda

3.1. Sudionici

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu. Uzorak se sastoji od 196 studentica i 123 studenata ($N=319$), u rasponu dobi od 19 do 33 godine ($M=23,03$ uz $SD=2,23$). Studenti u uzorku dolaze s raznolikih fakulteta, a najviše sudionika studira na Medicinskom fakultetu ($n=53$), Filozofskom fakultetu ($n=25$), te na Ekonomskom fakultetu ($n=24$) i Pravnom fakultetu ($n=24$) Sveučilišta u Zagrebu.

3.2. Instrumenti

3.2.1. Upitnik interesa – mini (Personal Globe Inventory; Tracey, 2002)

Personal Globe Inventory – Mini (PGI-Mini) se razvio kao skraćena verzija skale Personal Globe Inventory (PGI; Tracey, 2002) koja mjeri preferencije u zanimanjima i aktivnostima, kao i kompetentnost u tim aktivnostima. PGI upitnik interesa je validiran i na hrvatskim uzorcima (Šverko, 2008; Šverko i Babarović, 2016), od kuda su preuzete prevedene čestice te izabrane one koje korespondiraju skraćenoj verziji. PGI-Mini se koristi kao mjera interesa unutar koje je moguće izračunati razvijenost interesa na 3 različite dimenzije: stvari-ljudi, podaci-ideje i visoki-niski prestiž. U prostoru glavne dvije dimenzije, stvari-ljudi i podaci-ideje, moguće je raspoznati 8 velikih grupa interesa: društveno funkcioniranje, upravljanje, računovodstvo i financije, elektrotehnika, mehanika i instalacije, prirodopis, umjetnost te poučavanje i odgajanje. Unutar svake od ovih grupa smješteni su specifični interesi i zanimanja koja najviše odgovaraju pojedinim tipovima. PGI-Mini, kao i njegove proširene verzije, mjeri rezultate na 8 velikih grupa interesa i na dvije skale prestiža, česticama na Likertovoj skali od 1 – „Izrazito mi se ne sviđa“ do 7 – „Izrazito mi se sviđa“. Sve se čestice sastoje od specifičnih aktivnosti za koje sudionici procjenjuju koliko im odgovaraju, poput „Smještati goste za stolove

u restoranu“ ili „Postavljati električne instalacije“. U ovom su se istraživanju koristile četiri grupe interesa koje oslikavaju preferenciju za tipično feminine aktivnosti (poučavanje i odgajanje te društveno funkcioniranje) i tipično maskuline aktivnosti (elektrotehnika te mehanika i instalacije). Iz tih je grupa interesa izračunati rezultati na subskalama *interes za ljude* i *interes za stvari*, budući da su one najviše povezane s rodnim razlikama u interesima i kasnijim zanimanjima. Ukupan se rezultat na ovim subskalama računao kao zbroj ponderiranih vrijednosti pojedinih subskala koje reprezentiraju interese za aktivnosti povezane s ljudima s jedne strane, te interese za stvari s druge strane. Nadalje, rezultat sudionika na dimenziji interesa stvari-ljudi računao se kao razlika ove dvije subskale. Pritom je veći rezultat na dimenziji interesa stvari-ljudi označavao veću sklonost aktivnostima koje uključuju druge ljude, odnosno manji interes za aktivnosti povezane sa stvarima. Izračunate su pouzdanosti unutarnje konzistencije za obje subskale interesa, gdje je pouzdanost subskale interesa za ljude $\alpha=,633$, dok je pouzdanost subskale interesa za stvari $\alpha=,756$.

3.2.2. Upitnik radnih vrijednosti (*The Values scale; Super i Šverko, 1995*)

Upitnik radnih vrijednosti konstruiran je s ciljem mjerenja 20 radnih vrijednosti koje tvore 5 vrijednosnih orijentacija: utilitarnu (napredovanje, prestiž, ekonomska sigurnost, postignuće), socijalnu (međuljudski odnosi, socijalna interakcija, radni uvjeti, kulturalni identitet, sudjelovanje u odlučivanju, altruizam), samoaktualizirajuću (korištenje sposobnosti, stvaralaštvo, razvitak ličnosti, esteticizam), individualističku (životni stil, samostalnost, autoritet, raznolikost) i avanturističku (rizik, fizička aktivnost). U ovom je radu korištena skraćena verzija koja se sastoji od 60 čestica, a zadatak sudionika je za svaku od njih procijeniti koliko im je osobno važno ono što tvrdnja izražava na skali od 1 – „Uglavnom nevažno“ do 4 – „Jako važno“. Tvrdnje obuhvaćaju različite ciljeve koje pojedinac može ostvariti na svom radnom mjestu, poput „...da radim posao u kojem mogu iskoristiti svoje sposobnosti“, „...da imam prilike u svom radu iskušati nove ideje“, „...da dovoljno zarađujem kako bih mogao/la pristojno živjeti“, i tako dalje. Ukupan rezultat za svaku od pojedinih radnih vrijednosti i vrijednosnih orijentacija se izračunao kao aritmetička sredina važnosti čestica koje reprezentiraju pojedinu radnu vrijednost, odnosno pojedinu vrijednosnu orijentaciju. Budući da su se u ovom istraživanju koristile samo dvije vrijednosne orijentacije, socijalna i individualistička, izračunate su njihove pouzdanosti koje iznose $\alpha=,856$ za socijalnu vrijednosnu orijentaciju te $\alpha=,829$ za individualističku vrijednosnu orijentaciju.

3.2.3. *Upitnik rodnog stereotipiziranja (adaptacija Upitnika dječjih aktivnosti; Inventory of Children's Activities; Tracey i Ward, 1998)*

Adaptirana verzija Inventory of Children's Activities je korištena s ciljem mjerenja rodnog stereotipiziranja različitih aktivnosti. Originalna verzija ovog upitnika mjeri interese i percepcije o kompetentnosti u različitim aktivnostima kod djece i adolescenata. U verziji koja se koristila u ovom radu je promijenjena jedino uputa koja se daje sudionicima prije rješavanja upitnika, na način da ih se pitalo da procijene na skali od 1 – „Više za muškarce“ do 5 – „Više za žene“ koliko su prikazane aktivnosti primjerenije pojedinom spolu, sa srednjom vrijednosti 3 – „Podjednako za muškarce i žene“. Kao i u originalnoj verziji, upitnik se sastojao od 30 čestica u kojima su navedeni primjeri različitih aktivnosti, poput „Pokušati razumjeti kako nešto radi“, „Rastavljati stvari“, „Gledati kroz mikroskop“, „Brinuti se o maloj djeci“ i slično. Kako bismo dobili skup aktivnosti koje sudionici percipiraju kao najprimjerenije ženama, odnosno muškarcima, izračunata je aritmetička sredina rezultata za svaku od čestica, nakon čega su se izabrale one s najmanjim aritmetičkim sredinama, tvoreći skup pretežito maskulinih aktivnosti, i one s najvišim aritmetičkim sredinama, upućujući na skup pretežito femininih aktivnosti. Na taj način su zadržane po 4 čestice za dvije subskale rodnog stereotipiziranja. Zadržane čestice su formirale novu skalu rodnog stereotipiziranja, s dvije subskale maskulinog i femininog rodnog stereotipiziranja. Čestice su rekodirane na način da veći rezultat označava izraženije rodno stereotipiziranje, a ukupni se rezultat na skali i pripadnim subskalama računao kao zbroj rezultata na pripadnim česticama. Tako formiran upitnik rodnog stereotipiziranja na ovom je uzorku pokazao zadovoljavajuću unutarnju pouzdanost, od $\alpha = ,857$ za subskalu femininog rodnog stereotipiziranja i $\alpha = ,881$ za subskalu maskulinog rodnog stereotipiziranja.

3.2.4. *Upitnik rodnih uloga (Bem Sex Role Inventory; Bem, 1981)*

Za mjerenje izraženosti feminine, odnosno maskuline rodne uloge kod sudionika korištena je skraćena verzija Upitnika rodnih uloga. Skraćena je verzija ovog upitnika validirana na španjolskom uzorku (Fernández, 1991) gdje je pokazala zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike. Upitnik rodnih uloga mjeri izraženost različitih karakteristika koje se u većini suvremenih kultura smatraju prikladnije ženskom, odnosno muškom spolu. U ovoj je verziji upitnika 12 takvih karakteristika, od kojih 6 spada u feminine (npr. toplina ili

osjetljivost na potrebe drugih), a ostalih 6 u maskuline osobine (npr. dominantnost ili sposobnost vođenja). Zadatak sudionika je procijeniti u kojoj se mjeri poistovjećuju s ovim osobinama na skali od 1 – „Uopće ne odgovara mojim osobinama“ do 7 – „U potpunosti odgovara mojim osobinama“. Ukupan se rezultat za svaku subskalu može izračunati kao zbroj rezultata na pripadnim česticama, a zbroj rezultata na obje subskale daje pojedinačni rezultat na ukupnom rodnom stereotipiziranju. Obje su subskale na ovom uzorku pokazale zadovoljavajuću pouzdanost od $\alpha=,856$ za subskalu femininosti te $\alpha=,820$ za subskalu maskulnosti.

3.3. Postupak

Nakon što je Odsjek za psihologiju Fakulteta Hrvatskih studija odobrio provođenje istraživanja, konstruiran je *online* upitnik preko platforme *Google Forms* koji se sastojao od navedenih psiholoških instrumenata i sociodemografskih pitanja. Sudionicima je na samom početku upitnika prezentiran kratki poziv za sudjelovanje u istraživanju u kojem im je objašnjena svrha samog istraživanja te su upoznati s vlastitim pravima kao sudionicima u ovom istraživanju; sudionici su tako bili obaviješteni o anonimnosti njihovih podataka te da će se rezultati analizirati isključivo na grupnoj razini i u znanstvene svrhe. Sudionici su mogli odustati od ispunjavanja upitnika u bilo kojem trenutku. U pozivu su također navedeni kontakti istraživača ovog istraživanja, što je omogućilo sudionicima da se obrate osobama zaduženima za istraživanje u svrhu bilo kakvih pitanja, povratne informacije ili traženja rezultata istraživanja. U prvom pitanju upitnika su sudionici morali označiti pristaju li na sudjelovanje u istraživanju, što se smatralo njihovim informiranim pristankom. Samo prikupljanje podataka se odvijalo na način da su kontaktirani predstavnici različitih *online* grupa studenata, mailing lista, ili stranica na društvenim mrežama kako bi se došlo do što raznolikijih skupina studenata po njihovim vrijednosnim i interesnim orijentacijama. Prikupljanje podataka se odvijalo od svibnja do srpnja 2020. godine, a samo rješavanje upitnika je u prosjeku trajalo oko 15 minuta. Dobiveni su se podaci nadalje obrađivali u programskom paketu SPSS.

4. Rezultati

Tablica 1. Deskriptivni rezultati sudionika na istraživanim varijablama

	<i>N</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Zakrivljenost	Spljoštenost
Maskulnost	319	12,00	42,00	28,41	6,61	-1,15	-2,33
Femininost	319	6,00	42,00	32,61	6,28	-5,93	2,81
Feminino stereotipiziranje	313	0,00	8,00	2,49	2,36	4,38	-2,32
Maskulino stereotipiziranje	309	0,00	8,00	3,16	2,59	1,68	-3,83
Rodno stereotipiziranje	306	0,00	16,00	5,59	4,67	2,14	-3,54
Socijalna vrijednosna orijentacija	319	1,44	4,00	3,14	0,46	-6,14	2,75
Individualistička vrijednosna orijentacija	319	1,50	4,00	2,79	0,48	-0,09	-0,22
Dimenzija interesa Stvari-Ljudi	319	-10,50	9,66	1,23	3,78	-2,46	0,75

Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako studentice i studenti Sveučilišta u Zagrebu nešto više stereotipiziraju maskuline nego feminine aktivnosti, upućujući na to da određene tradicionalno muške aktivnosti i dalje ostaju pretežito rezervirane za muški dio populacije, dok se za tradicionalno ženske aktivnosti u većoj mjeri dopuštaju odstupanja od takve rodne uloge. Prosjek na skali rodnog stereotipiziranja je manji od teorijskog raspona skale, što može ukazivati na nisku tendenciju studenata i studentica za općenitim rodnim stereotipiziranjem ponuđenih aktivnosti. Iz tablice je također vidljivo kako sudionike u ovom uzorku nešto više motiviraju socijalni čimbenici nekog posla, kao što su međuljudski odnosi ili altruizam, nego individualistički čimbenici poput samostalnosti ili autoriteta. Nadalje, sudionici također pokazuju veći interes za ljude nego za stvari, što može biti posljedica većeg udjela žena u

uzorku, same selekcije sudionika u uzorak ili pak generalno većeg interesa za sudjelovanjem u istraživanjima ovog tipa kod osoba s navedenim karakteristikama. Sudionici su na cjelokupnom uzorku pokazali više femininih nego maskulinih karakteristika, što je i očekivano s obzirom da je većina sudionika u uzorku ženskog spola.

Tablica 2. *Koeficijenti korelacije između istraživanih varijabli*

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Spol								
2. Femininost	,226**							
3. Maskulnost	-,042	-,047						
4. Feminino stereotipiziranje	-,102	-,102	-,071					
5. Maskulino stereotipiziranje	-,227**	-,182**	-,031	,794**				
6. Rodno stereotipiziranje	-,187**	-,161**	-,059	,941**	,953**			
7. Socijalna vrijednosna orijentacija	,301**	,437**	,096	-,008	-,036	-,037		
8. Individualistička vrijednosna orijentacija	,060	,159**	,296**	-,073	-,051	-,072	,446**	
9. Dimenzija interesa Stvari-Ljudi	,458**	,293**	-,114*	-,046	-,144*	-,115*	,343**	,016

* $p < .05$ ** $p < .01$; Spol: 1-Muški, 2-Ženski

Iz tablice korelacija vidljivo je kako studentice pokazuju više femininih karakteristika te su manje sklone svim oblicima rodnog stereotipiziranja. One također pokazuju veći značaj socijalne vrijednosne orijentacije te veći interes za ljude od muških kolega. Zanimljivo je kako dimenzija maskulnosti nije značajno povezana sa spolom sudionika u istraživanju, što je rezultat koji vrijedi dalje istražiti. Od rodnih uloga, femininost je značajno negativno povezana s maskulnim stereotipiziranjem, kao i s ukupnim rodnim stereotipiziranjem, dok je značajno pozitivno povezana sa socijalnom i individualističkom vrijednosnom orijentacijom te s interesom za ljude. Femininost se pokazala najviše pozitivno povezana upravo sa socijalnom

vrijednosnom orijentacijom. Maskulnost je, s druge strane, značajno pozitivno povezana samo sa individualističkom vrijednosnom orijentacijom te s interesom za stvari. Pokazalo se kako je najviše povezana s individualističkom vrijednosnom orijentacijom, što upućuje na to da osobe s više izraženim maskulinim karakteristikama u većoj mjeri teže različitim individualističkim motivima u poslu, poput samostalnosti ili autoriteta. Zanimljivo je primijetiti kako je biološki spol sudionika više povezan s mjerom interesa za ljude, dok su rodne uloge više povezane s vrijednosnim orijentacijama studenata. Od mjera stereotipiziranja, značajna negativna korelacija se pokazala jedino između maskulinog stereotipiziranja i interesa za ljude, upućujući na to da osobe sklonije generalnom rodnom stereotipiziranju, a pogotovo maskulinom rodnom stereotipiziranju, rjeđe pokazuju interes za profesionalne aktivnosti koje uključuju druge ljude. Budući da će se u sljedećem koraku pristupiti provođenju hijerarhijske regresijske analize u predviđanju interesa studenata, potrebno je posebno naglasiti i korelacije interesa s ostalim varijablama. Iz rezultata korelacijske analize se može primijetiti kako je ova dimenzija najviše povezana sa biološkim spolom sudionika, na način da studentice u većoj mjeri pokazuju interes za ljude, nakon čega slijedi pozitivna korelacija sa socijalnom vrijednosnom orijentacijom te rodnim ulogama. Studenti kojima je važno ostvarenje socijalnih vrijednosti kroz posao koji rade češće pokazuju interes za ljude. Interes za ljude je također pozitivno povezan s femininim karakteristikama studenata, dok su studenti s više maskulinih karakteristika manje zainteresirani za aktivnosti koje uključuju druge.

Tablica 3. Prikaz vrijednosti standardiziranih koeficijenata hijerarhijske regresijske analize te doprinosa pojedinih blokova u predviđanju dimenzije interesa stvari-ljudi

Skupina varijabli	Varijable	Blok		
		1	2	3
Spol	Spol	,458**	,410**	,362**
Spol i rodne uloge	Maskulinnost		-,088	-,085
	Femininnost		,196**	,120*
Spol, rodne uloge i vrijednosne orijentacije	Socijalna vrijednosna orijentacija			,237**
	Individualistička vrijednosna orijentacija			-,105
	R	,458	,505	,539
	R ²	,210**	,255**	,290**
	ΔR ²	,210**	,045**	,035**

* $p < .05$ ** $p < .01$

Kako bi se otkrio pojedinačni i zasebni doprinos pojedinih prediktora u objašnjenju interesa za ljude, odnosno stvari kod studenata, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u tri koraka. Kao što je vidljivo iz koeficijenta multiple korelacije, biološki spol u prvom koraku analize objašnjava 21% ($F=84,204$, $df_1=1$, $df_2=317$, $p<,001$) varijance dimenzije interesa ljudi-stvari te je spol značajni prediktor interesa. U drugom bloku su dodane dvije varijable rodne uloga koje su objasnile dodatnih 4,5% ($F=35,992$, $df_1=3$, $df_2=315$, $p<,001$) varijance dimenzije interesa. Spol i dalje ostaje najznačajniji prediktor i u ovom koraku, a slijedi ga femininnost koja također značajno predviđa dimenziju interesa stvari-ljudi. Maskulinnost se nije pokazala značajnim prediktorom ove dimenzije interesa u ovom koraku. U zadnjem koraku analize su dodane i dvije vrijednosne orijentacije koje su zajedno dodatno objasnile 3,5% ($F=25,625$, $df_1=5$, $df_2=313$, $p<,001$) varijance dimenzije interesa stvari-ljudi. Nakon uvođenja svih varijabli u analizu, najbolji prediktor dimenzije interesa stvari-ljudi ostaje biološki spol studenata, zatim socijalna vrijednosna orijentacija te femininnost. Sva tri značajna prediktora pozitivno predviđaju rast na dimenziji interesa stvari-ljudi, što znači da osobe ženskog spola, sa snažnijom socijalnom vrijednosnom orijentacijom i više femininih karakteristika u većoj mjeri pokazuju interes za ljude. Iako blizu granice značajnosti, individualistička vrijednosna orijentacija se nije pokazala značajnim prediktorom dimenzije stvari-ljudi, kao ni maskulinnost. Odabrani set

varijabli je zajedno uspio objasniti 29% varijance dimenzije interesa stvari-ljudi. Također se može primijetiti kako je predviđanje dimenzije interesa stvari-ljudi na temelju korištenog modela u svakom koraku statistički značajno na populacijskoj razini.

Tablica 4. Prikaz vrijednosti koeficijenata femininog i maskulinog stereotipiziranja u predviđanju dimenzije interesa stvari-ljudi podijeljenih po spolu sudionika

Model	Nestandardizirani koeficijenti		Standardizirani koeficijenti	<i>t</i>	<i>p</i>	
	<i>b</i>	Standardna pogreška	β			
Muškarci	Konstanta	,102	,515		,197	,844
	Feminino stereotipiziranje	-,390	,144	-,243	-2,702	,008
Žene	Konstanta	2,119	,320		6,614	<,001
	Feminino stereotipiziranje	,202	,096	,150	2,101	,037
Muškarci	Konstanta	,321	,588		,545	,586
	Maskulino stereotipiziranje	-,345	,126	-,248	-2,741	,007
Žene	Konstanta	2,216	,345		6,419	<,001
	Maskulino stereotipiziranje	,122	,094	,093	1,292	,198

Budući da su dosadašnja istraživanja utvrdila ulogu rodnog stereotipiziranja u formiranju interesa muškaraca i žena, preostaje pitanje na koji način rodno stereotipiziranje može djelovati na interese studenata i studentica na Sveučilištu u Zagrebu. Kako bismo utvrdili razlike u odnosu rodnog stereotipiziranja i interesa ovisno o biološkom spolu sudionika, pristupilo se testiranju moderatorskog efekta. Uzorak je najprije podijeljen na studente i studentice te su provedene dvije linearne regresijske analize za svaki od subuzoraka. Kao kriterijska varijabla u obje analize je izabrana dimenzija interesa stvari-ljudi, a dvije prediktorske varijable su maskulino i feminino stereotipiziranje. Na ovaj se način moglo provjeriti hoće li ova dva tipa rodnog stereotipiziranja imati različiti učinak na interese studenata ovisno o njihovom biološkom spolu. Kao što je vidljivo iz tablice 4., feminino stereotipiziranje značajno pozitivno predviđa interese za ljude kod studentica, dok ono ima upravo suprotni učinak kod studenata. Studentice koje su sklonije femininom stereotipiziranju

češće pokazuju interese za aktivnosti koje uključuju druge ljude, dok će studenti koji u većoj mjeri feminino stereotipiziraju pokazivati manji interes za navedene aktivnosti. Kako bi se ustanovilo je li ova razlika statistički značajna, izračunata je z-vrijednost razlika nestandardiziranih koeficijenata b , prema sljedećoj formuli:

$$z = \frac{b_1 - b_2}{\sqrt{se_{b_1}^2 + se_{b_2}^2}}$$

Uvrštenjem spomenutih b koeficijenata i pripadnih standardnih pogrešaka, dobiveno je $z=-3,42$, što se smatra značajnim na razini značajnosti od $p<,05$ te se može potvrditi postojanje moderatorskog efekta spola na odnos između femininog stereotipiziranja i dimenzije interesa stvari-ljudi.

Također se pristupilo testiranju drugog moderatorskog efekta spola na odnos između maskulinog stereotipiziranja i dimenzije interesa stvari-ljudi. Regresijska je analiza pokazala kako maskulino stereotipiziranje negativno predviđa dimenziju interesa stvari-ljudi kod studenata (Tablica 4.), čime se može zaključiti da studenti skloniji maskulinom stereotipiziranju pokazuju manji interes za aktivnosti koje uključuju druge ljude, odnosno veći za aktivnosti povezane sa stvarima. S druge strane, maskulino stereotipiziranje se nije pokazalo značajnim prediktorom dimenzije interesa stvari-ljudi kod studentica. Kako bi se utvrdilo postoji li značajni moderatorski efekt spola na ovaj odnos, ponovno se računala z-vrijednost po prethodno navedenoj formuli. Dobiveno je $z=-2,97$, što je značajan rezultat na razini značajnosti od $p<,05$, stoga se može zaključiti kako postoji značajan moderatorski efekt spola na odnos između maskulinog stereotipiziranja i dimenzije interesa stvari-ljudi kod studenata.

Može se zaključiti kako rodno stereotipiziranje općenito ima različiti učinak na interese za ljude, odnosno stvari, kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu. U oba slučaja ipak rodno stereotipiziranje ima više učinka na interese studenata, pa se može zaključiti kako bi smanjenjem rodnog stereotipiziranja pojedinih aktivnosti najviše koristi imali upravo muškarci, tako što bi češće birali područja rada tradicionalno rezervirana za žene, odnosno manje ona koja se smatraju tipično muškima.

5. Rasprava

Rodno stereotipiziranje različitih disciplina rada te s time povezan osjećaj manje pripadnosti i manjka profesionalnih interesa u tim područjima se u zadnje vrijeme sve više spominju kao uzroci održavanja postojeće rodne disproporcionalnosti na tržištu rada (Master i sur., 2016). Stoga je prvi cilj ovog istraživanja bio ispitati izraženost rodnog stereotipiziranja kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati su pokazali kako studenti i studentice u manjoj do umjerenoj mjeri rodno stereotipiziraju različite aktivnosti koje se tradicionalno mogu smatrati kao prikladnije za muškarce, odnosno žene. Općenito se više stereotipiziraju tradicionalno muške aktivnosti, poput rastavljanja stvari ili popravljivanja bicikla, što može upućivati na zaključak da su takve aktivnosti manje podložne promjenama u percepciji rodnih uloga muškaraca i žena. Potrebna su daljnja istraživanja koja bi potvrdila ove nalaze i pokušala objasniti spomenuti fenomen. Jedno od objašnjenja može biti razlika u fizičkoj konstituciji muškaraca i žena, koja ostaje relativno postojana neovisno o promjenama u socijalnim ili psihološkim čimbenicima kroz vrijeme. Tako je moguće da studenti i studentice i dalje percipiraju muškarce podobnijima za različite poslove koji uključuju fizičku snagu, poput gore navedenih aktivnosti. S druge strane, tradicionalno ženske aktivnosti, poput brige o maloj djeci ili pospremanja ormara, ne zahtijevaju posebne fizičke sposobnosti, što može biti razlog manjeg rodnog stereotipiziranja ovih aktivnosti. Također, dokazana je razlika u rodnom stereotipiziranju između studenata i studentica, na način da su studenti generalno skloniji rodnom stereotipiziranju, pogotovo maskulinih aktivnosti. Ovaj nalaz podsjeća na činjenicu da rodna disproporcionalnost u različitim disciplinama rada ne ovisi isključivo o odvlačenju muškaraca i žena od disciplina u kojima čine manjine, već i o njihovom privlačenju u discipline kojima već tradicionalno dominiraju osobe njihovog roda (Cheryan i sur., 2017). Na primjer, iako je prošle godine u Hrvatskoj više studentica nego studenata upisivalo fakultete prirodnih znanosti (64,8% naspram 35,2%), apsolutni broj upisanih studentica na fakultetima tehničkih znanosti je još veći nego na onima prirodnih znanosti, što je zamaskirano velikim interesom studenata za fakultete tehničkih znanosti (72,9% studenata naspram 27,1% studentica). Dakle, dio rodnih razlika na fakultetima i u kasnijim područjima rada se svakako može pripisati upravo velikoj zainteresiranosti muškaraca i žena za njima rodno sukladna područja, a ne samo izbjegavanju onih disciplina koje se stereotipno smatraju prikladnijima za drugi spol. Tako je moguće da upravo nalaz o većem stereotipiziranju tradicionalno muških aktivnosti kod studenata u ovom uzorku dovodi do njihovog većeg interesa za discipline u kojima su takve aktivnosti zastupljenije, poput spomenutih tehničkih znanosti.

Korelacijska analiza je pokazala određeno odudaranje od očekivanih rezultata za rodne uloge. Za početak, iako žene i dalje pokazuju više femininih karakteristika, pokazalo se kako ne postoji spola i dimenzije maskulnosti. Objašnjenje ovog nalaza je moguće tražiti u promjenama u percepciji suvremenih rodni uloga, s obzirom da se radi o primarno socijalnom konstrukt podložnom promjenama kroz vrijeme i prostor (Petz, 2005). Vjerojatno je kako se od suvremenih žena danas očekuje da imaju razvijene karakteristike koje su u prošlosti bile društveno prikladnije muškarcima, poput lakog donošenja odluka ili uspješnosti vođenja drugih ljudi (Bem, 1981). S druge strane, femininost je sukladno očekivanjima značajno pozitivno povezana s izraženosti socijalne vrijednosne orijentacije i dimenzijom interesa stvari-ljudi, što označava da je osobama s više femininih karakteristika važnije ostvarenje socijalnih motiva kroz rad te da pokazuju više interesa za ljude. Ovaj je rezultat u skladu s očekivanjima, budući da su prijašnja istraživanja dokazala kako su radne vrijednosti pojedinaca najčešće preslika njihovih osobnih vrijednosti, a za većinu žena su to upravo vrijednosti iz socijalne vrijednosne orijentacije (Konrad i sur., 2000). Sukladno tome je očekivano i kako će studentice pokazivati veći interes za one aktivnosti u kojima postoji veća vjerojatnost za zadovoljenjem tih socijalnih vrijednosti, što je dokazano i u ovom istraživanju. Razlika između ovog i prijašnjih istraživanja ovog problema je u tome što su se u ovom istraživanju analizirale individualne karakteristike za koje se smatra da odgovaraju ženskoj rodnoj ulozi, poput brižnosti, topline i srdačnosti, a za koje se pokazalo da čak u većoj mjeri koreliraju s važnosti socijalne vrijednosne orijentacije od samog biološkog spola. S obzirom na to da su spomenute karakteristike iz feminine rodne uloge itekako poželjne u radu s drugim ljudima, ovakav nalaz nije iznenađujući i ukazuje na potrebu za naglašavanjem psiholoških osobina pojedine osobe prilikom profesionalnog usmjeravanja i savjetovanja, povrh samog biološkog spola. Nadalje, maskuline karakteristike su se pokazale negativno povezanima s dimenzijom interesa stvari-ljudi, upućujući na zaključak da su osobe sklonije dominaciji, vođenju i obrani svojih uvjerenja češće zainteresirane za aktivnosti koje uključuju manipulaciju podacima ili rukovanje stvarima. Moguće je kako su upravo ovakve karakteristike u podlozi većeg interesa muškaraca za slijedenjem karijere u disciplinama koje u manjoj mjeri uključuju druge ljude, a koje su više orijentirane prema stvarima, poput disciplina STEM-a. Zanimljivo je kako su se i femininost i maskulnost pokazale značajno povezanima s individualističkom vrijednosnom orijentacijom. Diekman i suradnici (2011) izvještavaju o smanjenju rodni razlika u važnosti individualističkih vrijednosti, što može objasniti podjednaki interes muškaraca i žena za discipline koje nude mogućnost zadovoljenja individualističkih motiva, poput prava ili arhitekture (Diekman i sur., 2010). Čini se kako

izraženije maskuline i feminine karakteristike koreliraju s važnosti vrijednosti poput samostalnosti ili raznolikosti, koje spadaju u spektar individualističkih vrijednosti.

Kako bi se uvidjelo može li se temeljem spola, rodnih uloga i vrijednosnih orijentacija objasniti dimenzija interesa stvari-ljudi kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu, provedena je regresijska analiza koja je uspjela objasniti 29% varijance ove dimenzije interesa. Kao najznačajniji prediktor u modelu se istaknuo biološki spol sudionika, zatim socijalna vrijednosna orijentacija te femininost. Individualistička vrijednosna orijentacija i maskulinitet se nisu pokazali značajnim prediktorima dimenzije interesa stvari-ljudi. Iako je očekivan nalaz značajnosti biološkog spola i socijalne vrijednosne orijentacije kao prediktora interesa, ovom se analizom pokazalo kako feminine karakteristike uspijevaju dodatno predvidjeti dimenziju interesa stvari-ljudi i povrhu biološkog spola sudionika. Zanimljivo je kako važnost individualističkih vrijednosti ne predviđa značajno interese kod studenata i studentica, što može upućivati na percepciju sudionika o podjednakim mogućnostima zadovoljenja individualističkih motiva u različitim tipovima disciplina. Isto tako, moguće je kako maskuline karakteristike ne doprinose formiranju nekih specifičnih interesa jer su podjednako važne i u disciplinama koje su više orijentirane na stvari, kao i u onima koje više uključuju druge ljude. Ovi nalazi zajedno govore o potencijalnoj važnosti femininih karakteristika i socijalnih vrijednosti u formiranju interesa, što može objasniti zašto više žena u obzir uzima društvene znanstvene discipline prilikom odabira fakulteta. Ono što se ovom analizom nije uspjelo objasniti su varijable koje doprinose jačanju interesa za stvari, što posljedično dovodi do odabira takvim interesima sukladnih disciplina. Moguće je kako ovim istraživanjem obuhvaćene vrijednosne orijentacije nisu relevantne za formiranje interesa za stvari, pa bi se u budućim istraživanjima trebale uključiti i neke dodatne, poput utilitarne ili samoaktualizirajuće vrijednosne orijentacije. Također je moguće kako osobe s manje razvijenim femininim karakteristikama ili s niskim socijalnim vrijednostima češće biraju discipline povezane sa stvarima jer ne percipiraju da su dobar fit za discipline koje više uključuju druge ljude, što je bitna komponenta u razvoju interesa (Diekmann i sur., 2011). Ipak, potrebno je dodatno istražiti ulogu različitih vrijednosti i drugih psiholoških čimbenika u formiranju interesa, koje zatim neravnomjerno privlače ili odbijaju muškarce i žene iz rodno disproporcionalnih područja rada.

S obzirom na to da su dosadašnja istraživanja pokazala različiti učinak rodnog stereotipiziranja na interese muškaraca i žena (Cundiff i sur., 2013), u ovom su istraživanju provedene dvije moderatorske analize kojim je cilj bio utvrditi postojanje interakcijskog efekta spola osobe i razine stereotipiziranja femininih i maskulinih aktivnosti u predviđanju interesa

na dimenziji stvari-ljudi. Oba su se moderatorska efekta pokazala značajnima, čime je dokazano da se odnos između rodnog stereotipiziranja i interesa razlikuje kod studenata i studentica. Konkretno, studentice koje su sklonije femininom stereotipiziranju pokazuju veći interes za ljude, dok studenti s višim razinama femininog stereotipiziranja pokazuju manji interes za takve aktivnosti. Moguće kako se studentice koje su sklonije femininom stereotipiziranju disciplina kojima ionako dominiraju žene više identificiraju s takvim disciplinama, što im potencijalno stvara veći osjećaj pripadnosti tim disciplinama nego kod studentica manje sklonim rodnom stereotipiziranju. S druge strane, moguće je da veće feminino stereotipiziranje kod muškaraca ima upravo suprotan učinak te smanjuje njihovu identifikaciju s pretežito ženskim disciplinama, posljedično smanjujući i njihov interes za takve discipline. Ovakav je nalaz u skladu s rezultatima prijašnjih istraživanja gdje je dokazano da veće stereotipiziranje prirodnih znanosti kao muških disciplina dovodi do manje identifikacije sa prirodnim znanostima kod žena, koje zatim imaju manju tendenciju odabira karijere u tom području, dok je isto takvo stereotipiziranje kod muškaraca imalo suprotne učinke (Cundiff i sur., 2013). Nadalje, rezultati moderatorskog efekta spola na odnos maskulinog stereotipiziranja i interesa stvari-ljudi su pokazali kako se odnos maskulinog stereotipiziranja i interesa razlikuje kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu. Dok veće maskulino stereotipiziranje smanjuje interes za ljude kod studenata, odnosno povećava interes za stvari, ono nije povezano s interesima studentica. Interesi studentica koje su sklonije stereotipiziranju tradicionalno muških aktivnosti se neće razlikovati od interesa studentica koje u manjoj mjeri maskulino stereotipiziraju. Ovakav nalaz upućuje na zaključak da maskulino stereotipiziranje neće samo po sebi imati ulogu u formiranju interesa studentica, već je moguće kako u tome veću ulogu ima feminino stereotipiziranje koje dodatno privlači studentice u discipline u kojima dominiraju žene.

Gledani zajedno, moguće je da je u podlozi dobivenih rezultata smanjeni osjećaj pripadnosti studenata i studentica disciplinama za koje oni sami smatraju da su prikladnije suprotnom spolu (Cheryan i sur., 2009; Cheryan i Plaut, 2010; Good i sur., 2012). Također je moguće da su studenti i studentice na rodno disproportionalnim fakultetima svjesniji stvarnih omjera muškaraca i žena u pripadnim disciplinama, što posljedično može dovesti do percepcije aktivnosti koje se vežu uz takve discipline kao prikladnije ženskom, odnosno muškom spolu. Ovakvo objašnjenje bi bilo u skladu s teorijom rodnih uloga (Eagly i Steffen, 1984) koja pretpostavlja da se rodni stereotipi javljaju kao odgovor na stvarni omjer muškaraca i žena u različitim disciplinama na fakultetima i kasnije tržištu rada. Ipak, u ovom je kontekstu ovo objašnjenje manje vjerojatno, budući da su studenti i studentice u ovom istraživanju izvještavali

o rodnom stereotipiziranju konkretnih aktivnosti koje se teže povezuju sa stvarnim opisom posla u pojedinim disciplinama rada.

5.1. Metodološki nedostaci i implikacije istraživanja

Ovo je istraživanje provedeno na prigodnom uzorku studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu, što onemogućava generalizaciju rezultata na ovu populaciju. Vjerojatno je istraživanje privuklo određeni profil osoba koje su sklonije rješavanju upitnika, kao što bi mogle biti osobe s više izraženijim femininim karakteristikama i socijalnim vrijednostima, poput altruizma. Također, budući da se radi o korelacijskom nacrtu, nije moguće zaključivati o uzročno-posljedičnim vezama, za što bi valjalo osmisliti eksperimentalni nacrt.

Druga se ograničenja odnose na korišteni instrumentarij u ovom istraživanju. Upitnik spolnih uloga (Bem, 1981) je davno konstruiran te je moguće da ne zahvaća u potpunosti osobine koje bi se u današnje doba najviše povezivale sa ženskom, odnosno muškom rodnom ulogom, dok se s druge strane neke njegove čestice vjerojatno danas ne povezuju s pojedinim rodnom u tolikoj mjeri u kojoj je to bilo u vrijeme kada je nastao. Nadalje, upitnik rodnog stereotipiziranja nastao je na osnovi upitnika interesa te mjeri rodno stereotipiziranje konkretnih aktivnosti, čime je otežano zaključivanje o rodnom stereotipiziranju sveobuhvatnijih područja rada. Buduća bi istraživanja trebala uključiti obuhvatniju mjeru rodnog stereotipiziranja kako bi se potvrdili nalazi ovog i prijašnjih istraživanja o ulozi rodnog stereotipiziranja u formiranju interesa. Također, novija istraživanja prilikom mjerenja stavova sve se više priklanjaju i implicitnim mjerama, što bi zasigurno doprinijelo znanstvenim spoznajama u ovom kontekstu.

S obzirom da se uzorak u ovom istraživanju sastojao od studenata i studentica čiji su interesi u velikoj mjeri već formirani, a temeljem njih donesene određene profesionalne odluke poput odabira fakulteta, u buduća bi se istraživanja trebali uključiti mlađi sudionici. Vjerojatno je da bi se na taj način dobio bolji uvid u značaj rodnog stereotipiziranja u formiranju interesa te kasnijem stvarnom odabiru srednje škole ili fakulteta. Istraživanje ovog tipa bi dobilo najviše koristi od longitudinalnog nacrtu koji bi omogućio dubinske odgovore na prethodno postavljena pitanja, poput socijalnih mehanizama promjene u interesima dječaka i djevojčica i s time povezanim profesionalnim odlukama.

S druge strane, značaj ovog istraživanja je u tome što je ovo prvo istraživanje u Hrvatskoj koje ispituje ulogu rodnog stereotipiziranja u interesima studenata i studentica. Iako

je poznata problematika neravnomjerne zastupljenosti muškaraca i žena na tržištu rada, poput razlike u plaćama između muškaraca i žena kao posljedici njihovog neravnomjernog omjera u najbolje plaćenim disciplinama poput STEM-a (Hegewisch i sur., 2010), istraživanja rijetko istražuju socijalne čimbenike koji održavaju postojeću nejednakost. S obzirom da se nalazi brojnih istraživanja slažu u tome da ne postoje razlike u urođenim sposobnostima između dječaka i djevojčica koje bi objasnile razlike u preferencijama kasnijih zanimanja (Else-Quest i sur., 2010; Spelke, 2005), potrebno je usmjeriti napore u smanjenju razlika u omjeru spolova u nekim disciplinama te prema izučavanju socijalne utjecaja, na koje se potom može i djelovati.

Prijašnja su istraživanja pokazala da se na rodno stereotipiziranje pojedinih disciplina, kao i na posljedični osjećaj pripadnosti, može i eksperimentalno utjecati putem promjene rodno stereotipnih znakova iz okoline, kao što je samo fizičko okruženje (Cheryan i sur., 2009). Jednostavne promjene u fizičkom prostoru fakulteta mogu na taj način privući više muškaraca i žena koje često odustaju od karijere u pojedinim područjima zbog straha od nepripadanja (Stephens i sur., 2012) ili percipirane nemogućnosti postizanja radnih vrijednosti kojima u poslovnim okruženjima teže (Diekman i sur., 2010). Različite obrazovne institucije kojima je cilj privući osobe koje su do sada bile u obrazovnoj manjini bi trebale početi od identifikacije različitih čimbenika koji signaliziraju muškarcima ili ženama manje pripadanje. Takve čimbenike možemo tražiti u samom oglašavanju srednjih škola i fakulteta, načinu privlačenja novih učenika i studenata, pa sve do opisivanja najčešćih radnih zadataka osoba koje završe pojedino srednjoškolsko ili fakultetsko obrazovanje. Slika koju budući srednjoškolci i studenti stječu preko medija i vlastitih socijalnih izvora može uvelike utjecati na njihov interes za upisom u određeni program (Diekman i sur., 2017), zbog čega je važno osigurati da dojam koji osobe steknu prilikom upoznavanja i interakcije s pojedinim obrazovnim programom ne signalizira spolnu stereotipiziranost tog programa. Ovo je pogotovo važno ako se u obzir uzmu rezultati prijašnjih istraživanja koja su dokazala da percepcija javnosti o radnim zadacima i ciljevima koji se pritom ostvaruju u pojedinim disciplinama rada često nije u skladu sa stvarnim stanjem (Boucher i sur., 2017). Moguće je da takva kriva percepcija javnosti o različitim disciplinama dovodi i do smanjenih očekivanja muškaraca i žena o ciljevima koje mogu postići unutar neke discipline. Na primjer, iako znanstvenici često surađuju na projektima te osmišljavaju različite naprave ili aplikacije kojima je krajnji cilj povisiti kvalitetu života kod određene populacije ljudi, moguće je kako se ovi radni zadaci u manjoj mjeri naglašavaju kao dio posla znanstvenika, što dovodi do smanjenog interesa za takve discipline kod osoba koje su pretežito orijentirane prema socijalnim vrijednostima. Potrebno je dalje istraživati koji faktori

utječu na iskrivljenu percepciju i rodno stereotipiziranje različitih disciplina, kako bi se lakše djelovalo na njihovo smanjenje u javnosti. Također, bitno je uvidjeti ulogu osoba iz okoline djeteta koji utječu na njegovu sliku o različitim disciplinama i posljedično formiranje profesionalnih interesa, kao što su roditelji, djetetovi vršnjaci ili učitelji.

Rezultati ovog istraživanja također govore u prilog važnosti detektiranja mogućnosti za ostvarenje pojedinih radnih vrijednosti za formiranje interesa, tako da aktivni rad na privlačenju muškaraca i žena u rodno disproporcionalna područja rada može imati veći učinak na smanjenje rodne segregacije nego smanjenje postojećih čimbenika koji u ovom trenutku održavaju nejednake omjere muškaraca i žena u pojedinim područjima. Tome u prilog idu i rezultati prijašnjih istraživanja u kojima je dokazano da uokvirivanje područja STEM-a kao disciplina kroz koje se mogu postići socijalni ciljevi povećava interes za STEM kod žena, dok kod muškaraca on ostaje isti (Diekman i sur., 2011). Ovakve intervencije mogu imati utjecaja i na muškarce s više femininih karakteristika, budući da se feminitet pokazala povezanijom s važnosti socijalne vrijednosne orijentacije čak i od biološkog spola sudionika u ovom istraživanju. Naravno, vjerojatno je kako intervencije ovog tipa mogu smanjiti rodno stereotipiziranje i u ovom trenutku dominantno ženskim disciplinama, djelujući na percepciju muškaraca o tim disciplinama kao mjestima gdje mogu ostvariti ciljeve kojima teže. Iako se u ovom istraživanju nije pokazala značajna razlika u važnosti individualističkih vrijednosti kod muškaraca i žena, vjerojatno je kako muškarci teže nekim drugim vrijednostima koje nisu obuhvaćene u ovom istraživanju, što bi valjalo ispitati u budućim istraživanjima na ovu temu.

Naposljetku, iako se sveukupno rodno stereotipiziranje nije pokazalo vrlo izraženim na ovom uzorku, valjda napomenuti kako je ono ipak izraženije u muškoj populaciji, zbog čega je vjerojatnije da će takvo stereotipiziranje imati veću ulogu u njihovom odabiru kasnije profesije. Iako su dobivene relativno niske vrijednosti rodnog stereotipiziranja različitih disciplina kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu, treba imati na umu kako je ovim istraživanjem obuhvaćeno samo rodno stereotipiziranje pojedinih aktivnosti, pa je generalizacija na cjelokupne discipline rada vrlo ograničena. Uz spomenuto, vjerojatno je kako bi nalazi ovog istraživanja bili ponešto drugačiji da se ono provodilo na drugom uzorku, kao što su na primjer srednjoškolci. Rezultati jednog istraživanja su pokazali kako rodno stereotipiziranje disciplina ima više učinka na odabire strukovnih programa nego programa koji kasnije vode do višeg obrazovanja (Sinclair i sur., 2019), zbog čega je moguće kako su studenti već sami po sebi vrlo izdvojena skupina kod koje rodno stereotipiziranje disciplina u manjoj mjeri određuje profesionalne interese. Korisno bi stoga bilo razmotriti izraženost rodnog stereotipiziranja

disciplina kod mlađe populacije u Hrvatskoj te ulogu takvih stereotipa u formiranju interesa te kasnijeg odabira školskih programa i posljedične karijere.

6. Zaključak

Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi razinu i korelate rodnog stereotipiziranja različitih aktivnosti kod studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu, kao i otkriti prediktore njihovih profesionalnih interesa.

Rezultati su pokazali nisku do umjerenu sklonost studenata prema rodnom stereotipiziranju te veću tendenciju stereotipiziranja tradicionalno maskulinih aktivnosti. Također se pokazalo kako studenti rodno stereotipiziraju u većoj mjeri nego studentice. Nadalje, pokazalo se kako su rodne uloge maskuliniteta i feminiteta značajno pozitivno povezane s individualističkom vrijednosnom orijentacijom, dok je feminitet dodatno značajno pozitivno povezana sa socijalnom vrijednosnom orijentacijom, te je ta povezanost čak i veća nego između biološkog spola i spomenute vrijednosne orijentacije. Feminitet je također značajno pozitivno povezana s dimenzijom interesa stvari-ljudi, dok obrnuto vrijedi za maskulinitet koja je s tom dimenzijom interesa značajno negativno povezana te označava veći interes za stvari kod osoba s više maskulinih karakteristika.

Hijerarhijska regresijska analiza predviđanja dimenzije interesa ljudi-stvari temeljem biološkog spola, rodnih uloga i vrijednosnih orijentacija se pokazala značajnom na svakom koraku analize. Spomenuti su prediktori zajedno uspjeli objasniti 29% varijance dimenzije interesa stvari-ljudi. Najbolji je prediktor ove dimenzije biološki spol, zatim socijalna vrijednosna orijentacija te feminitet, dok se individualistička vrijednosna orijentacija i maskulinitet nisu pokazali značajnima.

Dodatno su potvrđena dva moderatorska efekta spola na odnos između rodnog stereotipiziranja i dimenzije interesa stvari-ljudi. Dok je veće feminitetno stereotipiziranje pozitivno povezano s interesom za ljude kod studentica, isti je odnos značajno negativan kod studenata. S druge strane, maskulinitetno stereotipiziranje je značajno negativno povezano s dimenzijom interesa samo kod studenata, tako da studenti skloniji maskulinitetnom stereotipiziranju pokazuju izraženiji interes za stvari, dok kod studentica ne postoji značajna povezanost maskulinitetnog stereotipiziranja i dimenzije interesa ljudi-stvari.

7. Literatura

- Bem, S. L. (1981). Bem sex role inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*.
- Benbow, C. P., Lubinski, D., Shea, D. L. i Eftekhari-Sanjani, H. (2000). Sex differences in mathematical reasoning ability at age 13: Their status 20 years later. *Psychological science, 11*(6), 474-480.
- Beutel, A. M., Burge, S. W. i Borden, B. A. (2018). Femininity and choice of college major. *Gender Issues, 35*(2), 113-136.
- Beutel, A. M., Burge, S. W. i Borden, B. A. (2019). Masculinity and men's choice of college major. *Gender Issues, 36*(4), 374-391.
- Boucher, K. L., Fuesting, M. A., Diekman, A. B. i Murphy, M. C. (2017). Can I work with and help others in this field? How communal goals influence interest and participation in STEM fields. *Frontiers in psychology, 8*, 901.
- Cheryan, S., Drury, B. J. i Vichayapai, M. (2013). Enduring influence of stereotypical computer science role models on women's academic aspirations. *Psychology of Women Quarterly, 37*(1), 72-79.
- Cheryan, S. i Plaut, V. C. (2010). Explaining underrepresentation: A theory of precluded interest. *Sex roles, 63*(7-8), 475-488.
- Cheryan, S., Plaut, V. C., Davies, P. G. i Steele, C. M. (2009). Ambient belonging: how stereotypical cues impact gender participation in computer science. *Journal of personality and social psychology, 97*(6), 1045.
- Cheryan, S., Ziegler, S. A., Montoya, A. K. i Jiang, L. (2017). Why are some STEM fields more gender balanced than others?. *Psychological Bulletin, 143*(1), 1.
- Cundiff, J. L., Vescio, T. K., Loken, E. i Lo, L. (2013). Do gender-science stereotypes predict science identification and science career aspirations among undergraduate science majors?. *Social Psychology of Education, 16*(4), 541-554.
- Diekman, A. B., Brown, E. R., Johnston, A. M. i Clark, E. K. (2010). Seeking congruity between goals and roles: A new look at why women opt out of science, technology, engineering, and mathematics careers. *Psychological science, 21*(8), 1051-1057.
- Diekman, A. B., Clark, E. K., Johnston, A. M., Brown, E. R. i Steinberg, M. (2011). Malleability in communal goals and beliefs influences attraction to stem careers:

- Evidence for a goal congruity perspective. *Journal of personality and social psychology*, 101(5), 902.
- Diekman, A. B., Steinberg, M., Brown, E. R., Belanger, A. L. i Clark, E. K. (2017). A goal congruity model of role entry, engagement, and exit: Understanding communal goal processes in STEM gender gaps. *Personality and Social Psychology Review*, 21(2), 142-175.
- Eagly, A. H. i Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of personality and social psychology*, 46(4), 735.
- Eccles, J. S. i Wang, M. T. (2016). What motivates females and males to pursue careers in mathematics and science?. *International Journal of Behavioral Development*, 40(2), 100-106.
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S. i Linn, M. C. (2010). Cross-national patterns of gender differences in mathematics: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, 136(1), 103.
- Forsman, J. A. i Barth, J. M. (2016). The Effect of Occupational Gender Stereotypes on Men's Interest in Female-Dominated Occupations. *Sex Roles*, 76(7-8), 460–472.
- Good, C., Rattan, A. i Dweck, C. S. (2012). Why do women opt out? Sense of belonging and women's representation in mathematics. *Journal of personality and social psychology*, 102(4), 700.
- Gottfredson, L. S. (1981). Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology*, 28(6), 545–579.
- Hegewisch, A., Liepmann, H., Hayes, J. i Hartmann, H. (2010). Separate and not equal? Gender segregation in the labor market and the gender wage gap. *IWPR Briefing Paper*, 377, 1-16.
- Helwig, A. A. (2004). A ten-year longitudinal study of the career development of students: Summary findings. *Journal of Counseling & Development*, 82(1), 49-57.
- Jokić, B. i Ristić Dedić, Z. (2014). Postati student u Hrvatskoj. *Agencija za znanost i visoko obrazovanje (AZVO)*.
- Kiefer, A. K. i Sekaquaptewa, D. (2007). Implicit stereotypes, gender identification, and math-related outcomes: A prospective study of female college students. *Psychological Science*, 18(1), 13-18.

- Konrad, A.M., Ritchie, J.E.J., Lieb, P. i Corrigan, E. (2000). Sex differences and similarities in job attribute preferences: A meta- analysis. *Psychological Bulletin*, 126, 593–641.
- Lane, K. A., Goh, J. X. i Driver-Linn, E. (2012). Implicit science stereotypes mediate the relationship between gender and academic participation. *Sex Roles*, 66(3-4), 220-234.
- Lent, R. W., Brown, S. D. i Hackett, G. (1994). Toward a Unifying Social Cognitive Theory of Career and Academic Interest, Choice, and Performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79–122.
- Mateo, M. A. i Fernández, J. (1991). La dimensionalidad de los conceptos de masculinidad y feminidad. *Investigaciones Psicológicas*, 9, 95-116.
- Master, A., Cheryan, S. i Meltzoff, A. N. (2016). Computing whether she belongs: Stereotypes undermine girls’ interest and sense of belonging in computer science. *Journal of Educational Psychology*, 108(3), 424.
- Nosek, B. A., Smyth, F. L., Sriram, N., Lindner, N. M., Devos, T., Ayala, A., Bar-Anan, Y., Bergh, R., Cai, H., Gonsalkorale, K., Kesebir, S., Maliszewski, N., Neto, F., Olli, E., Park, J., Schnabel, K., Shiomura, K., Tulbure, B. T., Wiers, R. W., Somogyi, M., Akrami, N., Ekehammar, B., Vianello, M., Banaji, M. R. i Greenwald, A.G. (2009). National differences in gender–science stereotypes predict national sex differences in science and math achievement. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 106(26), 10593-10597.
- Schwartz. S. H. i Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities: Cross-cultural and multimethod studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 1010-1028.
- Simon, R. M., Wagner, A. i Killion, B. (2017). Gender and choosing a STEM major in college: Femininity, masculinity, chilly climate, and occupational values. *Journal of Research in Science Teaching*, 54(3), 299-323.
- Sinclair, S., Nilsson, A. i Cederskär, E. (2019). Explaining gender-typed educational choice in adolescence: The role of social identity, self-concept, goals, grades, and interests. *Journal of Vocational Behavior*, 110, 54-71.
- Smith, J. L., Lewis, K. L., Hawthorne, L. i Hodges, S. D. (2013). When trying hard isn’t natural: Women’s belonging with and motivation for male-dominated STEM fields as a function of effort expenditure concerns. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(2), 131-143.

- Smyth, F. L. i Nosek, B. A. (2015). On the gender–science stereotypes held by scientists: Explicit accord with gender-ratios, implicit accord with scientific identity. *Frontiers in psychology*, 6, 415.
- Spelke, E. S. (2005). Sex differences in intrinsic aptitude for mathematics and science?: a critical review. *American Psychologist*, 60(9), 950.
- Stephens, N. M., Fryberg, S. A., Markus, H. R., Johnson, C. S. i Covarrubias, R. (2012). Unseen disadvantage: how American universities' focus on independence undermines the academic performance of first-generation college students. *Journal of personality and social psychology*, 102(6), 1178.
- Super, D. E. i Šverko, B. E. (1995). *Life roles, values, and careers: International findings of the Work Importance Study*. Jossey-Bass.
- Šverko, I. (2008). Spherical model of interests in Croatia. *Journal of Vocational Behavior*, 72, 14–24.
- Šverko, I. i Babarović, T. (2016). Integrating personality and career adaptability into vocational interest space. *Journal of Vocational Behavior*, 94, 89-103.
- Tellhed, U., Bäckström, M. i Björklund, F. (2018). The role of ability beliefs and agentic vs. communal career goals in adolescents' first educational choice. What explains the degree of gender-balance?. *Journal of Vocational Behavior*, 104, 1-13.
- Tracey, T. J. G. (2016). *Personal Globe Inventory PGI, PGI-Short, and PGI-Mini manual version 1.4. Unpublished manual*. <https://PGI.asu.edu>
- Tracey, T. J. G. (2002). Personal Globe Inventory: Measurement of the spherical model of interests and competence beliefs. *Journal of Vocational Behavior*, 60, 113-172.
- Tracey, T. J. G. i Ward, C. C. (1998). The structure of children's interests and competence perceptions. *Journal of Counseling Psychology*, 45, 290-303.
- Verquer, M. L., Beehr, T. A. i Wagner, S. H. (2003). A meta- analysis of relations between person–organization fit and work attitudes. *Journal of Vocational Behavior*, 63, 473-489.